

عنوان اثر: جامعه‌شناسی ماکس وبر
مؤلف / مترجم: ژولین فروند / عبدالحسین نیک‌گهر
ناشر / سال نشر: نیکان / ۱۳۶۲

معرفی، نقد و بررسی

این اثر را عبدالحسین نیک‌گهر در سال ۱۳۶۲ ترجمه کرد و انتشارات نیکان آن را در ۵۰۰۰ نسخه با قطعی رقعی به چاپ رساند. کتاب جامعه‌شناسی ماکس وبر بینش جامعه‌شناسانه وی را همراه با چارچوب‌های فلسفی آن بررسی می‌کند و سپس روش‌شناسی مورد تأیید و استفاده وبر را همراه با حل مهم‌ترین چالش‌های روش‌شناختی موجود در آن زمان و در حوزه مطالعات تاریخی اجتماعی به بحث می‌گذارد. سپس مهم‌ترین خصلت و جنبه جامعه‌شناسی وبر، یعنی وجه تفهیمی آن را که در سراسر کارش نمود پیدا کرده است، روشن می‌سازد. از این قسمت به بعد، مهم‌ترین شعب مباحث جامعه‌شناختی در حوزه اقتصاد، دین، قشربندی، سیاست، حقوق و هنر و فن مطرح شده‌اند و سرانجام کتاب با یک نتیجه‌گیری قابل توجه، متعادل، منصفانه و روشنگر به پایان می‌رسد.

سایر آثار مشابه

مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی	ریمون آرون / باقر پرهام
زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی	لوئیس کوزر / محسن ثلاثی
سیمای فکری ماکس وبر	راینهارد بندیکس / محمود رامبد
سیاست و جامعه‌شناسی در اندیشه وبر	آنتونی گیدنز / مجید محمدی

بررسی شکلی

با توجه به دشواری فهم و ترجمه آثار و اندیشه‌های وبر، به علت علاقه‌مندی و تسلط نویسنده به این حوزه از مباحث نظری جامعه‌شناختی، نثر کتاب (متن اصلی) در حد قابل تحسینی روان و رسا از کار درآمده است. این خصوصیت در نحوه ترجمه مترجم محترم در حد قابل قبول و خوبی منعکس شده است. هر چند به دلایل گفته شده ترجمه از نخستین کارهای مترجم محترم در سال‌های اولیه انقلاب می‌باشد که کاستی‌هایی دارد.

با وجود گذشت سال‌های بسیار زیادی از انتشار این اثر، رعایت قواعد ویرایش و نگارش در آن را می‌توان در حد خوب ارزیابی کرد. اگر چه مشکلاتی در این زمینه وجود دارد، مانند: کاربرد نادرست علامت «،»؛ کاربرد همزمان علامت «،» و حرف عطف «و»؛ عدم استفاده از علامت «،» در مکان مناسب؛ عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات و علائم نگارشی (این مورد در سراسر کتاب وجود دارد).

نمونه‌ای از جملات نارسا و مبهم

- صفحه ۲۹۷، پاراگراف آخر، سطر ششم: «... اعتقادی که وظیفه یک تحقیق علمی مترقی را فائق آمدن بر نقص یک جانی بودن دید اقتصادی از راه اعتلای آن به پایگاه یک علم عام اجتماعی می‌داند، خود از یک نقص عمده در رنج است...»

- صفحه ۲۹۹، پاراگراف آخر، سطر دهم: «... شاید به علت پیچش ذهنی خاص مهاجران آلمانی که افکار او را به آمریکا آورده‌اند، باشد...»

نمونه‌ای از جملات طولانی

- صفحه ۵، پاراگراف اول: «تفکر جامعه‌شناسی جدید - نظری و تحلیلی - چونان علم مستقل پدیده‌های اجتماعی، متمایز از تأملات نفسانی و اندیشه‌های فلسفی و آرمانهای اصلاح‌طلبانه، و نیز متمایز از گردآوری داده‌های آماری و سنت جامعه‌نگاری (که سهمشان در تکوین علوم اجتماعی مشکور است) در اوایل قرن نوزدهم در ارتباط تنگاتنگ با دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی در جامعه‌های اروپایی ببار آمده است.

نمونه‌ای از کاربرد کلمات عامیانه

- صفحه ۲۹۸، پاراگراف آخر، سطر اول: «به علت تنگی جا، امکان‌پذیر نشد که قسمتی را هم به انتقاداتی که از آثار وبر به عمل آمده، اختصاص بدهیم»

جامعه‌شناسی ماکس وبر ۲۱۷

- صفحه ۳۰۰، سطر بیست و یکم: «... فردیناند تونیس و ژرژ زیمل چنان پس رفت که این بار از پشت سر افتاد»
کاربرد نادرست علامت «،»
- صفحه ۶ سطر هشتم: «بیرون آمده است و ، به رغم ...»
- صفحه ۶ سطر اول و نهم: قبل از کلمه «که»
- صفحه ۵، سطر سوم: «اصلاح طلبانه، و ...»
- صفحه ۹، سطر سوم: «راه یافت، و ظاهر»
عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات و علائم نگارشی
- این مورد در سراسر کتاب وجود دارد.
حروف‌نگاری قدیمی ولی صفحه‌آرایی نسبت به زمان چاپ اثر خوب و مناسب است. اصول مربوط به سرصفحه، تفاوت فونت کلمات در تیترها، متن اصلی، پاورقی و ... رعایت شده است. مشخصات منابع به طور کامل در زیرنویس صفحات (یعنی روش قدیم)، همچنین اسامی و معادل‌های کلمات لاتین در پانویس صفحه‌های ذکر شده است. صحافی کتاب معمولی و نوع کاغذ گاهی ولی نسبتاً مناسب است. طرح روی جلد با داشتن تصویری از ماکس وبر تا حدی با موضوع و عنوان کتاب تناسب دارد.
به طور کل کتاب به عنوان اثری نظری در مورد اندیشه و شخصیت پیچیده و چند بُعدی ماکس وبر حجمی متوسط و متعادل دارد.
این کتاب را در دو نوبت در سال ۱۳۶۲ و ۱۳۶۸ انتشارات راین چاپ کرده و برای چاپ سوم با تغییراتی در حد اصلاحات ویرایشی ادبی و تخصصی با انتشارات توتیا قرار داد بسته شده است.

بررسی محتوایی

نویسنده که خود از وبرشناسان زبده و مشهور است، با علاقه‌مندی و دقت فراوان کوشیده است تا مفاهیم پیچیده موجود در اندیشه و روش وبر را در این کتاب تشریح کند. برای مثال، می‌توان از مباحثی که وی در خصوص جهان‌بینی و روش‌شناسی وبر و همچنین مفاهیم و اصطلاحات موجود در جامعه‌شناسی تفهیمی، دینی و سیاسی وبر وجود دارد، یاد کرد. صفحه ۵۵، کنش

عقلانی؛ صفحه ۴۴، روش تعمیمی و روش تفریدی؛ صفحه ۷۷، امکان علی؛ صفحه ۸۳، علیت ذاتی و علیت عرضی؛ صفحه ۲۴۶، دیوانسالاری و پاتریمونیاالیسم؛ و ...

مترجم محترم با تسلط بر زبان فرانسه و ادبیات تخصصی جامعه‌شناسی، معادل‌های اصطلاحات اصلی را استفاده یا جعل کرده است. مانند: صفحه ۵۵، کنش عقلانی؛ صفحه ۶۵، نمونه آرمانی؛ صفحه ۱۱۳، رفتار عقلانی معطوف به هدف، رفتار عقلانی معطوف به ارزش، رفتار عاطفی و رفتار سستی و ... هرچند در برخی موارد، از کلمات لاتین یا اصلی استفاده کرده است، مانند: صفحه ۲۴۶، «کاریسماتیک»؛ صفحه ۲۳۹، «کلژیالیته».

با توجه به خصلت نظری و غیردرسی بودن این کتاب، از ابزارهایی همچون: تمرین و پرسش، نقشه، نمودار، جدول و آمار استفاده نشده، در عوض از تمهید مقدمات یا زمینه‌چینی مناسب برای بحث‌ها، ارتباط و اتصال درست و به-جای میان آنها، ذکر مثال‌های واقعی در تاریخ گذشته یا معاصر و در ادبیات یا غیر آن، ارجاع به متون مختلف وبر و سایر نظریه‌پردازان و شارحان و نتیجه‌گیری‌های بجا و متعادل استفاده کرده است. مطالب صفحه‌های: ۸۸، ۸۹، ۱۵۰، ۲۴۷، ۲۴۹ و ... نمونه‌ای از مثال‌های مذکور می‌باشند.

با توجه به حجم کتاب و گستردگی آثار و اندیشه‌های وبر، محتوا و موضوع کتاب، فی‌نفسه جامع، نسبتاً عمیق و روشن‌گر به نظر می‌رسد.

به عنوان یک منبع کمکی و مرجع در درس «نظریه‌ها» و «بینش‌های جامعه‌شناسی»، «بررسی آثار صاحب‌نظران» در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد و همچنین انواع جامعه‌شناسی‌ها، مانند: جامعه‌شناسی هنر، دین، اقتصاد و سیاسی در مقاطع مختلف تحصیلی، به ویژه تحصیلات تکمیلی قابل استفاده و حتی شایسته تدریس است.

کوشش برای نشان دادن جامعیت اندیشه، روش و مطالعات موردی یا مصداقی ماکس وبر و نشان دادن روح جستجوگر، علمی، پردغدغه، واقع‌بینانه وبر پیرامون تاریخ و جامعه و نحوه مطالعه آنها و رسالت یک دانشمند و محقق جامعه‌شناسی و تاریخ و همچنین سعی بر بازنمودن حقیقت کار وبر با همه

جامعه‌شناسی ماکس وبر ۲۱۹

خوبی‌ها و محدودیت‌هایش در سراسر کتاب جنبه‌ای نوآورانه یا جالب توجه و قابل تحسین دارد.

کتاب جامعه‌شناسی ماکس وبر علاوه بر داشتن مباحث لازم جامعه‌شناختی وبر از انسجام و ترتیب فوق‌العاده‌ای برخوردار است. بدین معنا که از مهم‌ترین مباحث و چالش‌های نظری زیربنایی کتاب آغاز، سپس مباحث روش‌شناسی و جامعه‌شناسی تفهیمی که نحوه کار وبر را مشخص می‌کند، ادامه می‌یابد و پس از آن، نوبت به مطالعات موضوعی و مصداقی می‌رسد.

هم از منابع اصلی وبر و برخی شرح‌ها و منابع فرعی برای تبیین موضوعات مورد بحث استفاده شده و علاوه بر منابع و مأخذ مورد استفاده نویسنده که در پانویس صفحه‌های کتاب آمده است، کتاب‌شناسی جامع و مفیدی متناسب با زمان انتشار اثر در انتهای آن در سه بخش مطالعات عمومی، مطالعات تخصصی و مطالعات درباره شخص وبر آورده شده است.

میزان دقت در استنادات و ارجاعات اثر بسیار خوب است، هر جایی که از منبعی استفاده شده به آن ارجاع داده شده است.

جهت‌گیری محققانه و آکادمیک نویسنده و تلاش وی برای روشنگری عمق اندیشه‌ها و کارهای وبر در این اثر دیده می‌شود. نویسنده همچنان که می‌کوشد وبر را بری از ایسم‌ها نشان دهد، خود نیز از چنین خصلتی برخوردار است.

در کار وبر، برخلاف پاره‌ای فیلسوفان و جامعه‌شناسان، نقش ارزش‌ها و عوامل معنوی و اندیشه‌ای در برابر یا کنار سایر عوامل، مانند: عوامل مادی و معیشتی و نسبی‌گرایی در سبب‌شناسی جامعه‌شناختی و تاریخی (دوری از جبریت تاریخی و اقتصادی ماتریالیستی)، توجه به نقش کنشگران، آگاهی و خودآگاهی آنها در رقم‌زدن به رخدادهای تاریخی - اجتماعی، پذیرش نوعی تکثرگرایی نظری و به‌خصوص روش‌شناختی با توجه به روش‌های کیفی و بعد تفهیمی کردارهای بشری از جنبه‌های با ارزش و همسو با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی است.

ابعاد سازنده این اثر در وجه علمی (گسترش و تعمیق شناخت ما از جامعه) بسیار زیاد است.

سعی شده است که ترجمه‌ای کامل، روشن، قابل استفاده و امانت‌دارانه ارائه شود که در جای خود، مثبت و ستودنی است. در معادل‌یابی‌ها خوب عمل شده و در مواردی هم که لازم بوده است، توضیحاتی برای کلمات یا اصطلاحات مبهم و خاص از سوی مترجم ارائه شده است.

پیشنهادها

«سعی این کتاب کوچک بر آن است که تفکر جامعه‌شناختی و بر را به زبانی روشن - به همان شیوه‌ای که فون شلتینگ، تفکر معرفت‌شناختی و ریمون آرون تفکر تاریخی او را شرح داده‌اند - شرح دهد. نه قصد یک تفسیر شخصی در میان است و نه بحث از تفسیرهایی که مؤلفان دیگر عنوان کرده‌اند». (صفحه ۸ کتاب)

همان‌طور که گفته شد، این اثر، در دروس و مقاطع مختلف قابل استفاده و حتی شایسته تدریس است. لذا برای استفاده بهتر خوانندگان، در چاپ‌های بعدی توجه به موارد زیر ضروری است:

- ویراستاری ادبی و تخصصی
- فهرست اعلام و موضوعی
- واژه‌نامه تخصصی سه‌زبانه (فرانسه، انگلیسی و فارسی).